

*Світлана Миколаївна ЛЯШКО,
провідний науковий співробітник
Інституту біографічних досліджень НБУВ,
кандидат історичних наук (Київ)*

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: ЗАГАЛЬНЕ І ОСОБЛИВЕ

На основі аналізу методів і сучасних тенденцій у розвитку джерелознавства та біографістики розглядається загальне й особливе у формуванні джерельної бази біографічних досліджень, пропонується систематизація джерел за характером, змістом, видом і цільовим призначенням.

Ключові слова: джерело, джерелознавство, біографія, біографічні дослідження, біографістика.

On basis of analysis of methods and modern tendencies in the development of source and biographical studies general and special features are discovered in formation of source database of biographic researches, sources systematization by character, contents, types and goals of the research.

Key words: source, source study, biography, biographic researches, biographical study

На основе анализа методов и современных тенденций развития источниковедения и биографистики рассматривается общее и особенное в формировании источниковой базы биографических исследований, предлагается систематизация источников по характеру, смыслу, видам и цели исследования.

Ключевые слова: источник, источниковедение, биография, биографические исследования, биографистика.

Біографістика як спеціальна історична дисципліна досліджує людину в історії, історію й еволюцію біографічної творчості та біографічних досліджень як явищ історії, культури та суспільного життя, теоретико-методологічні та методичні засади, джерелознавчі та прикладні проблеми біографічних досліджень [39, с. 94]. Кожний із цих напрямів має свої мету, завдання, історіографію та джерельну базу. Предметною областю біографістики виступає біографічне знання «як історично сформований феномен, вивчення біографій діячів історії і культури з метою збереження і обізнаності наступних поколінь з історичною пам'яттю про співвітчизників...» [39,

с. 99] та, через біографії осіб, — історією країни. Необхідним і важливим етапом дослідження життя особи є відбір / формування бази джерел, адекватних меті дослідження, за допомогою яких дослідник набуває можливість отримати всебічну персонологічну та соціальну інформацію про особу (об'єкт дослідження). Не підлягає сумніву теза, що якість і результативність будь-якої біографічної праці вирішальною мірою залежить від повноти та якості джерел, які використовуються дослідником. Водночас, неможливо створити універсальну класифікацію джерел щодо пізнання життя особи, безперечно достовірну для всіх історико-біографічних досліджень, в основу яких покладена біографія.

Метою нашої статті є спроба: окреслити та охарактеризувати коло джерел за їх пізнавальними можливостями задля використання в біографічних дослідженнях, спрямованих на відтворення біографії особи в історії; звернути увагу на ті джерела, що, на нашу думку, є засадничими щодо різних жанрів біографічних текстів; визначити сучасні тенденції біографічного джерелознавства.

При доборі джерел ми вважаємо за доцільне орієнтуватися як на усталену систему наукових поглядів на історичні джерела (загальне), так і спробувати виокремити серед них специфічні, що виступатимуть базовими саме для біографістики (особливе). Такій підхід, на наш погляд, дасть змогу дослідникові предметніше орієнтуватися у безмежній базі джерел та отримувати за їхньою допомогою інформацію щодо конкретної пізнавальної мети дослідження — створення різних жанрів біографічного знання.

На початку історіографічного огляду звертаємо увагу на відсутність в українській біографістиці узагальнюючих (методологічного спрямування) джерелознавчих досліджень, котрі б давали уявлення про особливості використання джерел у різні періоди розвитку біографічного знання, використання джерелознавчих методик для створення біографій, висвітлюють внесок джерелознавців, істориків у формування джерелознавчої бази біографістики.

Дослідники сучасних історико-біографічних наукових праць значну увагу приділяли аналізу джерел біографістики, розглядаючи їх у різних контекстах. Це стосується досліджень як теоретико-методичного спрямування, так

і прикладного характеру [39, с. 101; 25; 58]. У монографії «Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України» В. С. Чишко, виходячи з того, що джерелознавча база дослідження біографії особи є найголовнішою проблемою історика, акцентує на пріоритетності наукових підходів до біографії, зокрема методів архівної та бібліографічної евристики для «виявлення вичерпного кола прямих, що належать безпосередньо об'єктові, та суміжних документів й історичних джерел, які визначають глибину ретроспективного пошуку» [58, с. 180]. Серед джерел біографістики він називає літописні [58, с. 95–101], агіографічні [58, с. 54], генеалогічні джерела XVII–XVIII ст. [58, с. 105], документи особового походження [58, с. 103, 106], некрологи [58, с. 55] та інші історичні джерела, звертає увагу на їхні особливості, зазначає, що біографія історичної особи не має обмежень у джерелознавчій базі.

Як наукову проблему біографіки розглядає розвиток спеціального напряму біографічного джерелознавства російська дослідниця І. Ф. Петровська, автор чисельних публікацій щодо джерел біографічних відомостей про російських музикантів і письменників [37] та можливостей некрологів і праць із генеалогії в якості біографічних джерел [35; 36]. На її думку, біографічне джерелознавство¹ включає теорію та практику виявлення, вивчення та використання відповідних історичних джерел, які сприяють створенню біографії. Як прикладне, біографічне джерелознавство спирається на загальноісторичне теоретичне джерелознавство.

Довідково-методичний посібник І. Ф. Петровської «Биографика. Введение в науку и обозрение биографических сведений о деятелях России 1801–1917 годов» значною мірою спрямований на характеристику та аналітичний огляд переважно друкованих писемних джерел і методику їх пошуку, тобто джерелознавчу евристику. За таким принципом побудована друга частина праці «Источники биографической информации о россиянах 1801–1917 гг.» — енциклопедії, біографічні та біобібліографічні словники, періодичні та ретроспективні списки службовців, учнів тощо, некрополі, генеалогічні праці, некрологи, архівні матеріали та фонди,

---

¹ Як свідчать наші дослідження проблеми, термін «біографічне джерелознавство» до наукового обігу введено саме І. Ф. Петровською.

особові архівні фонди. Спираючись на свій багатий практичний досвід, І. Ф. Петровська систематизує за типами видань і жанровими ознаками різноманітні історичні джерела та періодичні видання, а за ознакою походження — матеріали, що зберігаються в архівах, відзначає різницю у прийомах відшукування, а також демонструє можливості залучення та використання джерел різних видів у біографічній творчості [38, с. 91]. Автор наводить перелік основних видів (груп) історичних джерел для біографій (11 позицій) [38, с. 55]. Наголошує, що для написання наукової біографії важливо вивчення всіх доступних історичних джерел, що містять інформацію про особу та її оточення, історичний контекст.

Аналіз сучасного стану виявлення, вивчення та використання джерел до біографій дав змогу авторці оцінити його як незадовільний. Створення уявлень про типи та види біографічних джерел, на її думку, дасть змогу підсилити можливості пошуку та відбору джерел, що відповідають меті дослідження, уточнення суперечливої інформації, посприє встановленню вірогідних даних і полегшить пошук інших даних про особу в архівах та інших історичних джерелах.

Інша група наукових досліджень представлена теоретико-методичними працями джерелознавців. У контексті джерелознавчих проблем розглядаються можливості окремого виду джерел для історико-біографічних досліджень. Як приклад наведемо дві статті російських дослідників, присвячені зв'язку генеалогічних і біографічних досліджень. А. В. Єлпат'євський у статті «О документальных источниках современных историко-биографических и генеалогических исследований» [16] на прикладах сучасних діловодних джерел розглядає сфери їх можливого використання в історико-біографічних і генеалогічних дослідженнях.

На думку автора, генеалогічні джерела традиційно використовуються для створення родоводів і вирішення інших питань, що стосуються історії роду, впливу його членів на загальний хід історичного процесу в країні, регіоні тощо, реконструкції соціально-історичного контексту. Історико-біографічні дослідження, на думку автора, базуються на системі документів, що виникли в процесі документування взаємовідносин держави (суспільства) та окремих осіб і «...на сучасних документознавчих уявленнях про документ як засіб

і результат цілеспрямованого віддзеркалення фактів, подій, предметів, явищ об'єктивної дійсності та людської діяльності». Класифікація документів побудована на основі відмінностей у цільовому призначенні документів, що зберігаються в державних і відомчих архівах.

На продовження теми щодо пізнавальних можливостей джерел до генеалогії, інший російський дослідник Д. М. Шаховської у статті «Приемы изучения источников по русской генеалогии в новейшей исследовательской практике» [54] у межах дискурсу історико-генеалогічних досліджень розглядає роль ономастики та генеалогії в дослідженні біографії особи як складової суспільної структури. В історіографічному екскурсі автор звертає увагу на новітні редакції родоводів, виконання обов'язкових дослідницьких процедур, систематичні додаткові джерелознавчі дослідження, уточнення та наповнення їх конкретним матеріалом і доведення їх до сьогодення (підкреслено нами – С. Л.), що значно сприяє збагаченню родинних розписів і відповідає сучасному станові практичної генеалогії². Великий обсяг матеріалу, що залучається в процесі дослідження, потребує використання сучасних прийомів його обробки та фіксації, зокрема комп'ютерних технологій.

На дослідження одного з видів джерел особового походження (мемуари), обґрунтування їх значення для біографічних досліджень у теоретико-методичному аспекті спрямовані пошуки українського вченого Н. І. Любовець «Мемуари (спогади) як джерело біографічних досліджень» [28].

Автор розглядає мемуари у контексті українського, російського та європейського матеріалу та досвіду. Простежено процес формування основних тематико-хронологічних комплексів, характерних для української мемуаристики. Наголошено, що використання мемуарів як джерел історичних і біографічних досліджень можливе лише за умови критичного аналізу, що передбачає їх виявлення, відбір, класифікацію, атрибуцію, встановлення часу та місця появи, мотивів створення, текстологічного та герменевтичного вивчення, зіставлення та виявлення їхньої об'єктивної цінності для конкретного біографічного дослідження. Подаються особливос-

---

² Як приклад: дані про родовід Новицьких на порталі «Родовод» (Режим доступу : <http://ru.rodovid.org>).

ті та відмінні риси мемуарів-«сучасних історії» та мемуарів-автобіографій.

Загальні тенденції розвитку сучасного біографічного джерелознавства наочно характеризує перелік праць із зазначеної тематики³. У новітні часи вітчизняна біографістика значно збагатилася працями (переважно істориків), автори яких, у відповідності до зазначеної мети, використовують різноманітні види історичних джерел. Для більшості робіт притаманні характеристика обраного виду джерела та розкриття, на конкретних прикладах, його інформаційних можливостей (О. А. Брайчевська) [7]. У наведених нижче статтях і публікаціях розкриваються особливості конкретного виду джерел (Граніна О.; архівно-слідчі справи репресованих), їх інформаційний потенціал, методика дослідження (текстовий аналіз документів, порівняльний аналіз з іншими видами історичних джерел, математично-статистичні методи) та введення до наукового обігу через інформаційно-довідкову програму [14]. Увага науковців зосереджується на пошуку та дослідженні епістолярної спадщини представників української наукової та культурної еліти, аналізується характер джерел, можливості їх використання в біографічних працях. Архівні збірки, колекції, фонди особового походження вивчаються й аналізуються з позицій використання документів для вивчення життєвого та творчого шляху представників різних сфер діяльності або їх діяльності в окремі історичні періоди (О. О. Колобов, О. М. Яценко, В. Несторенко, О. Луговський, О. В. Бугаєва, С. Кагамлик) [8; 19; 23; 24, 26; 34; 62].

У наукових розвідках значна увага приділяється джерелам особового походження (мемуари, щоденники, листи, автобіографії). Так, загальній характеристиці та особливостям мемуарів учасників визвольних змагань в Україні (1917–20), використанню їх у біографічних дослідженнях присвячені праці Г. В. Стрельського [49]. Для розкриття наукового внеску в історію, філософію, соціологію М. І. Карєєва, дніпропетровською дослідницею Н. В. Філімошкіною за базове джерело було обрано його спомини «Прожитое и пережитое» [53].

---

³ Ми свідомо обмежили коло праць тими, що друкувалися на сторінках «Української біографістики» або були предметом обговорення на конференціях і круглих столах в Інституті біографічних досліджень НБУВ.

До уваги науковців надаються результати архівних розшуків і досліджень епістолярної спадщини представників української наукової та культурної еліти, розкриваються особливості, науково-інформаційні цінності джерел для різноманітних досліджень, зокрема й для біографічних (В. Ляхотський, І. Старовойтенко, І. Цибенко) [29; 48; 55]. Аналізові автобіографічних текстів на прикладі автобіографічних матеріалів І. Франка, їх значущості як для істориків, так і для людини, що їх писала, присвячене дослідження М. І. Гончаренко [13]. Для пошуку нових імен, невідомих біографічних відомостей, пов'язаних, переважно, з конкретною сферою діяльності осіб у відповідний історичний період, залучаються масові джерела (періодика, газети, журнали, листівки) [11; 15; 45]. Як джерело біографічних знань використовуються бібліотечні колекції (Є. Біленький, І. Ціборовська-Римарович) [4; 57], біобібліографічні довідники (Д. В. Устиновський, О. В. Москалець) [33; 52].

Таким чином, серед джерел історико-біографічних досліджень переважають писемні: давньоруські літописи, мемуари (спогади), архівні фонди, архівно-слідчі справи репресованих, преса, історіографічні джерела тощо. Акцент зроблено на досягнення пізнавальної мети із залученням конкретного виду джерела та розкриттям його можливостей відображати біографічні знання. Сучасний рівень історико-наукового пізнання не виключає домінанти одного з видів джерел. Але життя людини неможливо описати за допомогою лише одного виду джерела. Лише використання сукупності історичних джерел, що є результатом пізнавальної діяльності в духовній, матеріальній, природній сферах і носієм інформації про особу в суспільстві, історії, культурі, науці, складає об'єктивну основу гуманітарних наук про людину та її діяльність.

Як приклад із власної практики, наведемо статтю «Керівничий постійної комісії для складання біографічного словника діячів України М. М. Могилянський: досвід просопографічного дослідження» [30], у якій автором були використані можливості джерел різних видів, зокрема, автобіографічні матеріали («Повесть о днях моей жизни. 1890–1905», «В девяностые годы», автобіографічний начерк, написаний 1929 р. на прохання Інституту В. І. Леніна), архіви ІР НБУВ, ЦДМАЛМ, Чернігівського державного ар-

хіву, Російського державного архіву літератури та мистецтва, Державного архіву Російської федерації, Науково-дослідного відділу рукописів Російської державної бібліотеки; особисте листування (декілька сотень листів) із перелічених архівів, а також із фонду відділу рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, ЦДІАК України, фондів Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника М. М. Коцюбинського, Державного музею К. О. Федіна (Москва); літературні, літературознавчі, публіцистичні твори М. М. Могилянського; свідоцтва сучасників. Задля реконструкції окремих фрагментів біографії, поряд із джерелами особового походження, використані історіографічні джерела та враховано культурно-історичний контекст. Усього бібліографія налічує 83 позиції, але можна припустити, що з часом ця кількість лише збільшуватиметься. Отже, висновок про те, що коло джерел щодо біографічних досліджень є неосяжним, не буде далеким від істини.

Суттєві зміни в історичному пізнанні розвинули джерельну базу та дослідницькі методи. У цьому контексті особливу увагу звертаємо на архівно-слідчі справи репресованих, що є унікальним джерелом, бо такого масштабу репресій не було у вітчизняній історії [40]. На шостих Чишківських читаннях (2010) Л. С. Генералюк у якості джерела для реконструкції духовного життя Т. Г. Шевченка використала сукупність джерел, окреслених поняттям «культурна аура садиб українського дворянства» [12].

Коло біографічних джерел поширилося за рахунок залучення до біографічних досліджень таких джерел, як поховальні пам'ятки⁴ — некрополі, що є об'єктом і предметом дослідження некрополістики. У специфічній формі вони зберігають пам'ять про найвизначніших представників українського народу. Як зазначається в представлені некрополістики як спеціальної історичної дисципліни (І. Войцехівська і М. Дмитрієнко): «некрополь є усеосяжним, різноплановим за вмістом і формою, багатющим на відомості та факти документально-речовим довідником з історії краю, який за обсягом не має собі рівних» [10]. У статті Н. І. Любовець

---

⁴ Поховальні пам'ятки як джерела біографістики вивчаються комплексно (речові артефакти, емблематика, епіграфіка, епітафії, цвинтарні книги тощо).

«Видання біографічної некрополістики — джерело для написання біографічних статей про діячів історії, науки та культури України 90-х років ХХ – початку ХХІ ст.» розглядається специфіка інформації, закладеної в ідеї некрополів (історичних кладовищ): точні (достовірні) дати життя, віросповідання, інформація про родинні стосунки, відомості про службове та суспільне становище, оцінка суспільної або професійної діяльності тощо. Цей дослідницький напрям автор статті пропонує назвати біографічна некрополістика [27].

Сучасну біографістику, зокрема біографічні тексти різних жанрів, неможливо уявити без іконографічного ресурсу, що в науковому сенсі презентують зображальні джерела (фото, кіно- і відеофільми, картини, портрети, рисунки). Мистецтвознавці І. І. Цинковська і Г. М. Юхимець надають іконографічним джерелам статус «надзвичайно актуальних і практично необхідних» у біографічних дослідженнях [56]. У контексті традицій і сучасних проблем біографістики автори наголошують на особливостях використання іконографії, розглядають специфіку та особливості носіїв іконографічної інформації за видами, відзначають притаманну їм природу зображення. На думку авторів, наукове та практичне іконографічне забезпечення української біографістики може бути здійснене за умов створення відповідних завданню біографічного дослідження методичної та матеріально-технічної бази.

Наприкінці ХХ ст. у дослідницьку практику увійшло таке поняття як «усна історія». Усна історія є синкретичним поєднанням спогадів про минуле та досвіду участі в певних історичних подіях, що були набуті людиною завдяки соціальній комунікації, суб'єктивно наповнилися різними індивідуальними чи колективними значеннями та збагатилися інформацією, «отриманою зовні» [59]. «Усна історія» набуває чинність у якості дослідницького джерела після переведення її у фіксовану, писемну форму, котра вимагає наукової обробки, коментарів, введення до історичного контексту. Пошлемося на проект «Усна історія Степової України», започаткований Запорізьким науковим товариством ім. Я. Новицького та Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, в межах якого за 10 років видано дев'ять томів «Усної історії Степової України» [51] та п'ять томів «селянських» мемуарів, щоденників, листів [32].

З погляду сутності явища, яке досліджує біографістика (у даному разі — наукова біографія особи⁵), можна запропонувати умовну систематизацію джерел за характером, змістом, видом і призначенням, без залучення яких створити біографію неможливо, та яка, на наш погляд, може відповідати особливостям різних жанрів біографічної творчості. При групуванні джерел ми виходили з того, що переважна більшість науковців, які працюють у галузі біографістики, мають справу передусім із писемними джерелами⁶. У конкретному (прикладному) джерелознавстві [18, с. 53, 57] їх умовно класифікують за родово-видовим принципом на п'ять груп (документальні джерела, оповідні джерела, масові джерела, джерела особового походження, матеріали конкретно-соціологічних досліджень), кожна з яких має свої особливості та переваги при доборі, вивченні та використанні при створенні наукової біографії особи.

Найсуттєвішу роль в отриманні базової інформації щодо особи відіграють ті писемні документальні джерела, що виникли одночасно з певними подіями або невдовзі після них і є репрезентативнішими за вірогідністю інформації (першоджерела) [18, с. 86]. Це різноманітні законодавчі документи, акти, грамоти, універсали, службове листування тощо, які свого часу відігравали функціональну правову роль, впливали на хід подій, тобто, були предметом службової або приватної діяльності⁷. До пріоритетних джерел можна віднести й інші документальні джерела: законодавчі (регулюють відповідні сфери суспільних відносин), актові, діловодні, статистичні, дипломатичні, судово-слідчі та інші джерела органів державної (світської) та церковної влади й управління, політичних партій, громадських об'єднань тощо та окремих осіб. Залежно від постановки дослідницького завдання, документ може бути використаний у різних історичних дослідженнях.

---

⁵ Наукова біографія як жанр біографічного письма характеризується ступенем використання, аналізу та синтезу документів, методів біографічного пізнання та науковим оформленням [58, с. 174–180].

⁶ Писемні вітчизняні джерела формуються в Україні з XI ст. Історія IX–X ст. міститься в джерелах XI–XII ст. та іноземних джерелах (візантійських, європейських) [31, с. 10].

⁷ У джерелознавстві за ознакою наближеності до подій і фактів, котрі вони відображають, їх зараховують до історичних залишків [18, с. 98].

Виокремленні джерела є носіями особистої інформації та засвідчують у історико-правовому сенсі окремі факти, що є надійним фундаментом біографії особи. Джерела цієї групи містять відомості, що дають змогу ідентифікувати особу в часі (хронологічні ознаки), просторі (географічні ознаки), соціальній та професійній стратифікації. Без цих первинних відомостей ніякі біографічні дослідження неможливі. Саме ці відомості та факти, засвідчені хронологічними реперами як цілком достовірні, закладені в основу структури дефініції особи всіх жанрів біографічних та історико-біографічних досліджень.

Непрямі документальні генеалогічні джерела (метричні книги⁸, шлюбні договори, послужні списки, майнові документи, заповіти, родові герби тощо) [50, с. 126] засвідчують записами такі факти та події, як родинне прізвище, імена батьків, хрещення (народження), вінчання (шлюб), захоронення (смерть), віросповідання конкретних осіб. У них зафіксовано інформацію, що має певний правовий статус, особливо щодо цивільно-правових відносин. Факти, отримані з джерел цього виду, набувають наукову значущість лише тоді, коли дослідник знайде можливість пов'язати їх із додатковими відомостями про приналежність до окремого роду, становим, майновим статусом, освітою, посадами, професійною, суспільною, політичною діяльністю особи та кола осіб, родинні зв'язки яких досліджуються. Про затребування й авторитетність для наукових і практичних потреб метричних книг свідчить початок складання електронної бази даних для каталогу метричних книг, підготовки до видання «Зведеного каталогу метричних книг, що зберігаються в державних архівах України»⁹.

За допомогою інших генеалогічних джерел, що використовуються у практиці (родовідні книги, таблиці, розписи тощо), вивчаються та визначаються походження, ступінь спорідненості між відповідним колом осіб, службове становище; для окремих історичних періодів встановлює право на володіння землею, чин, посаду, місце у становій ієрархії та соці-

---

⁸ Метричні книги велися в церковних приходах, починаючи з початку 20-х рр. XVIII до 1918 (не пізніше 1921) р., у радянські часи зберігалися в органах РАГС, передані на постійне зберігання до державних архівів.

⁹ Наказ Держкомархіву України від 25.04.2006 № 62.

альній структурі, дають змогу відповісти на питання, яким чином успадковані культурні традиції, звичаї, уявлення визначають поведінку, вибір професії особи у специфічних історичних умовах.

Джерелам особового походження (мемуари, автобіографії, хроніки, щоденники, особисті листи тощо¹⁰) в історико-біографічних дослідженнях належить особливе місце як першоджерелам, що містять у собі великий пізнавальний ресурс. Рівень інформативності таких джерел тісно пов'язаний з особою автора, його освітою, місцем у суспільно-політичному житті та метою (створення) написання, наближенням до подій. Вони завжди хронологічно обмежені початком і завершенням (мемуари, спогади, щоденники, хроніки), датою народження та датою написання (автобіографія), подіями за короткий проміжок часу (листи). Як правило, коло цих джерел містить також різноманітну інформацію щодо оточення особи. Сама сутність джерел особового походження визначає їхній суб'єктивний характер, особливо в оцінці подій і осіб, що потребує від дослідника доброзичливого критичного ставлення до таких джерел. Перелічені види писемних документальних джерел, джерел особового походження є об'єктами вивчення історичного документознавства, дипломатики, мемуаристики, генеалогії, геральдики, фалеристики, емблематики та ін., і через особу існують у тісній взаємодії між собою та біографістикою.

Історіографічні джерела¹¹ є суттєвим підґрунтям майже усіх історико-біографічних досліджень (історичний контекст, життєпис, оточення, коло зацікавлень тощо). Їх можна віднести до джерел аналітичного характеру. Джерела цієї групи є доробком і результатом історіографічного дослідження, відбивають рівень знань і сферу їх побутування в суспільстві на час створення, наукові та ідейні погляди авторів. До цієї групи джерел входять синтетичні монографічні дослідження,

---

¹⁰ У джерелознавстві групу джерел, що склалася на основі вражень їх авторів від подій і неможливості впливу на них, відносять до історичних традицій. Як правило, залучені до біографій джерела цієї групи виступають у ролі залишків і традицій [18, с. 98].

¹¹ За визначанням Л. О. Зашкільняка – це історичний текст наративного чи документального характеру, який містить інформацію про минулі події та явища і постає як результат свідомої пізнавальної діяльності суб'єкта у певних соціально-культурних обставинах [17, с. 14].

наукові статті та публікації, дисертації, різноманітні твори наукової, політичної, навчальної, художньої літератури, публіцистичні та масові джерела (періодика, газети, журнали) про особу, однією з головних ознак яких є наявність оцінки діяльності особи. Такі тексти зберігають інформацію про світогляд творця та оціночні судження щодо об'єкта та предмета дослідження. Відбір джерел цієї групи більш складний.

Ця група дає змогу розкрити широкий тематичний і жанровий діапазон джерел до біографістики та простежити в історіографічному сенсі приростання біографічних і наукових знань. Для прикладу зазначимо, що в Україні протягом 1990–2008 р. стрімко зростає кількість досліджень педагогічної, наукової, літературної діяльності А. С. Макаренка, його біографії. У біобібліографічному покажчику «Спадщина А. С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності: 1991–2008» на 182 сторінках зафіксовано 958 позицій [46]. У попередньому біобібліографічному покажчику, що вийшов друком у 1956 р. цей перелік налічує 90 позицій на 23 сторінках [1].

Інноваційні підходи сучасних біографічних досліджень дають змогу розвинути біографічні дослідження в різних системах координат і теоретичних концептах, які потребують залучення міждисциплінарних методологій, запропонувати нові погляди на традиційні методиками, підходи та структуру досліджень, залучати нові та нетрадиційні джерела тощо. Але біографічні та історико-біографічні дослідження різних жанрів ще довго будуть спиратися на такі домінуючі джерела, в яких міститься як базова, так і аналітична інформація, необхідна для біографічного дослідження конкретної особи, про що ми згадували вище.

Іншим способом групування джерел є поділ їх на навмисні та ненавмисні [5, с. 36–37]. До перших належать джерела, котрі створювалися для майбутнього вивчення нащадками (мемуари, щоденники тощо). Вони передають хронологію історичних подій та їхній зв'язок. Водночас, вони досить часто є ангажованими. Ненавмисні джерела за метою створення та змістом мінімізують можливості автора свідомо нав'язати нащадкам відповідну думку. Прикладом таких джерел можуть бути офіційні документи, які відображають певним чином унормований порядок суспільних відносин, що складається у конкретний історичний час і у конкретному суспіль-

стві та відображає суспільну систему оцінки діяльності осіб. Це стосується нагород орденами та медалями, присудження різноманітних премій і присвоєння почесних звань тощо. Зрозуміло, що наступні часи вимагатимуть корегування таких оцінок, і це наочно навіть на недавніх прикладах світової та вітчизняної історії.

У сучасній історичній науці розроблена класифікація джерел і методів їх дослідження. Проте загальним і особливо важливим видається те, за якими принципами використовуються джерела в конкретному біографічному дослідженні. Найбільш точно, на нашу думку, це сформулював англійський історик і філософ Р. Дж. Коллінгвуд: «Із усіх речей, що сприймає він [історик], немає жодної, яку б він не міг у принципі використати в якості свідочства для судження з будь-якого питання, за умови, що він задає вірне запитання. Збагачення історичного знання здійснюється, головним чином, шляхом відшукання засобів того, як використати в якості свідочства для історичного доказу той чи інший факт, який історики до сього часу вважали не вартим уваги» [22, с. 235]. Ключовою у цій фразі є думка щодо «вірного питання», яке ставить перед собою дослідник, тобто йдеться про формування мети та завдання дослідження, які є ключовими у визначенні відповідного кола історичних джерел.

Із ним солідарний французький історик М. Блок. Залежно від постановки питання, джерело може повідомляти різну інформацію. Як приклад він наводить життя святих епохи раннього середньовіччя. На його думку, агіографічні джерела, як правило, не містять вірогідних відомостей щодо святих, але вони проливають світло на образ життя та мислення своїх авторів [5, с. 36–37].

Теорія та практика біографістики свідчить, що біографія особи як засіб віддзеркалення її життєвого шляху, структурно складається із базових, зазвичай формалізованих, відомостей щодо неї (дефініція) та дає змогу з високим ступенем вірогідності її ідентифікувати як об'єкт біографічного дослідження у часі, просторі, належності до певної соціально-професійної, етнічної, конфесійної та інших груп суспільства тощо. Іншу складову біографії особи (життєпис¹²) можна умовно означа-

---

¹² Власне життєпис містить інформацію про участь особи у родинному, суспільно-політичному, державному, науковому, культурному тощо житті та оцінку діяльності [41, с. 52].

ти як історичну та науково-аналітичну. Як свідчать наведені нижче приклади, для розкриття в біографії професійної унікальності людини залучаються різноманітні види писемних джерел, але особливе в кожному випадку визначається метою дослідження. Пояснимо цей тезис на прикладах.

Спробуємо поставити перед собою зазначене вище «вірне запитання», яке слугуватиме дороговказом для дослідника у безмежній базі джерел до «біографії людини в науці». Інтелектуальна історія науки охоплює історію ідей, теорій, концепцій, носієм яких є особа в науці. Тому метою аналітичної частини біографії буде реконструкція інтелектуального розвитку особи, розуміння внутрішніх, когнітивних чинників її розвитку. Однією з суттєвих складових джерельної бази цього конструктивного вузла життєпису виступає творчий доробок особи та її зовнішня оцінка.

Свої погляди на джерела до біографій і підходи до відбору джерел цього виду біографій висловив А. Є. Атаманенко у статті «Деякі проблеми досліджень з історії джерелознавства та археографії» [3]. Він наголошує персонологічні (персональні, біоісторіографічні) дослідження, в яких висвітлюється особистий внесок окремих істориків у розвиток джерелознавства й археографії. На думку автора, важливе місце у цих дослідженнях посідає проблема відтворення наукової біографії історика, що передбачає використання відповідних джерел. Умовно він поділяє їх на дві групи: ті, що створені істориком, і ті, що створені іншими особами, урядовими установами, науковими та іншими колективами і стосуються його життя та наукової діяльності [3, с. 18–19]. До першої групи джерел увійшли документи особового походження, діловодні документи, епістолярій, наукові праці, археографічні джерела, маргіналії, некрологи. До другої — рецензії, посилання, біографічні та біобібліографічні праці про вченого та згадки про його роботи, історіографічні дослідження, що характеризують історичну ситуацію протягом його життя та спрямовані, переважно, на пізнання особливого в науковій діяльності особи і дають змогу розглянути та простежити еволюцію її поглядів і напрями наукових пошуків, встановити місце історика в тогочасному історіографічному процесі.

Наприкінці ХХ ст. у дослідницьку практику біографічного дискурсу увійшли нові поняття: «нова біографічна іс-

торія» [42, с. 264] або персональна історія, «інтелектуальна історія», «інтелектуальна біографія»¹³. Фокус дослідження останнього напряму спрямований на одну зі сфер діяльності – інтелектуальну. Інтелектуальні автобіографії [43] і біографії поки ще залишаються надбанням філософів. Так, в основу інтелектуальної біографії російського філософа Г. Г. Шпета [60, с. 9–18] були покладені матеріали родинного архіву – філософський архів ученого, лекційні курси, конспекти історико-філософського характеру, ненадруковані філософські праці, бібліографічні описи, записники, примітки на полях книг тощо. Його філософська спадщина й архівні матеріали стали джерелом для дослідження «комунікативного пространства філософського сообщества», розгляду проблем «розмов» і спілкування російських філософів початку ХХ ст. Розмови, зафіксовані у документах, їх співставлення та перехресний аналіз праць і документів інших філософів дали змогу простежити їхнє продовження та розвиток в інтелектуальній творчості російських філософів і створення інтелектуальної біографії Г. Г. Шпета.

Відбір джерел, із одного боку, визначається авторською метою та завданням історико-біографічного дослідження, а з іншого – може бути обмеженим об'єктивним станом джерельної бази, як-от: віддаленістю від нашого часу, рівнем збереженості джерел тощо. Біографічні праці, присвячені стародавній [44] і середньовічній історії, у зв'язку з обмеженістю документів особистого характеру, накладають суттєві обмеження, зокрема на складність їх розуміння для розкриття поставленої мети. Така історична особа у працях дослідників виступає як силует на тлі епохи. Модель «силуетного» опису була запропонована С. С. Аверінцевим у праці «Плутарх и античная биография» [2]. Автор зробив методологічну спробу окреслити силует Плутарха та додати до нього контрастуюче тло (історична епоха та історія біографічного жанру) [2, с. 227].

Джерельна база біографістики має конкретно-історичні особливості, пов'язані з її формуванням, зокрема, з хронологічними та просторово-географічними чинниками. Останній дає змогу залучати та використовувати джерела, ство-

---

¹³ Довгий час поняття «інтелектуальна історія» та «історія ідей» пов'язувалися з історією філософії, історією філософії та біографією ідей.

рені як на етнічній території України, так і джерела, пов'язані з діяльністю української діаспори або ті, що зберігаються за межами України та створені зарубіжними авторами. Важливе значення такий підхід набуває при створенні українського біографічного словника та українського біографічного архіву. До особливостей біографічного знання слід віднести також обов'язкові хронологічні та географічні ознаки у вузькому (конкретна біографія) та широкому змістах (сукупність біографій у довідковій біографістиці).

При відборі джерел історико-біографічних досліджень суттєва роль відводиться спеціальній історичній дисципліні — джерелознавчій евристиці, що займається теорією та методикою пошуку, відбору та обліку необхідної досліднику джерельної інформації. Ця наукова дисципліна використовує надбання історичної бібліографії (довідники, покажчики, каталоги, реферативні збірники) й архівознавства (архівні путівники, каталоги) [6, с. 32]. Робота у цьому напрямі розпочата в Інституті біографічних досліджень НБУВ. Співробітниками Інституту підготовлені два випуски «Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського». В якості носія біографічних відомостей про осіб, причетних до історії України, виступає друковане видання — книга. Інформацію у посібнику систематизовано за видами видань і жанрами документів: довідкові видання, монографії, підручники, збірники наукових праць, ювілейні та презентаційні видання, краєзнавчі дослідження (середина XIX–XX ст.; 2001–2003). Кожне видання супроводжується аналітичними довідками та характеристикою біографічної інформації [20; 21]. Метою зазначених науково-інформаційних видань є ознайомлення дослідників, науковців, аматорів і широкого загалу з напрацюваннями вітчизняної біографістики, інформаційними можливостями джерел і забезпечення пошуку необхідних відомостей у фондах бібліотеки.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що у своїй розвідці ми намагалися окреслити лише загальні підходи до розуміння загального та особливого щодо використання джерел у біографічних дослідженнях. Складність цієї проблеми полягає у тому, що джерелами для біографістики виступає вся сукупність історичних джерел.

Загальне, на нашу думку, полягає у тому, що джерелознавство у системі історичних наук допомагає досліднику відібрати, класифікувати, дослідити історичні джерела, перевірити їх засобами системи спеціальних правил і методів (прийомів, способів і засобів), розкрити їх пізнавальну, методологічну, світоглядну, конструктивно-критичну та прогностичну функції та використати в науково-дослідній діяльності.

Особливе визначається тим, що обсяг джерельної бази, її склад і характер у галузі біографістики завжди визначаються завданням і характером дослідження. Залежно від мети і пізнавальних завдань конкретного біографічного дослідження вчений обирає пріоритетні за інформаційно-пізнавальними можливостями джерела та поєднує їх у комплекс джерел із наступною класифікацією та добором оптимальних методів розкриття їх змісту. При цьому важливо пам'ятати, що обрані джерела пов'язані між собою метою та предметом дослідження, співвідносяться між собою та можуть бути інтерпретованими за умов урахування їх системних зв'язків. При формуванні джерельної бази використовуються методи джерелознавчого аналізу та синтезу, відповідні до обраних видів історичних джерел.

На загал біографічні дослідження базуються на спільній для гуманітарних наук сукупності історичних джерел¹⁴. У цій царині зібрані різні за своєю природою та пізнавальними можливостями для біографічних досліджень види джерел. Пошуками, вивченням, використанням джерел у конкретних історичних дослідженнях займається практичне джерелознавство за допомогою методів відповідних спеціальних історичних дисциплін. «Як галузь історичної науки джерелознавство спирається на теорію і методологію, сукупність вихідних принципів і методів, які властиві певному напрямку науки і яким керується дослідник». У предметному плані історичне джерелознавство окреслює джерелознавство певних історичних наук [9, с. 103; 18, с. 57], а в проблемному – джерелознавство окремих проблем науки чи її напрямів. У цьому сенсі може йтися про джерелознавство біографістики.

---

¹⁴ Прикметник «історичний» підкреслює традиційний взаємозв'язок джерелознавства з історичною наукою.

1. А. С. Макаренко : бібліогр. покажчик [Текст] / уклад. И. П. Тертичний. – К., 1956. – 23 с.
2. *Аверинцев, С. С.* Образ античности [Текст] / С. С. Аверинцев. – СПб. : Азбука-Классика, 2004. – С. 225–465.
3. *Атаманенко, А. Є.* Деякі проблеми досліджень з історії джерелознавства та археографії [Текст] / А. Є. Атаманенко // Історіограф. та джерелознавчі проблеми історії України. Образи науки : міжвуз. зб. наук. праць. – Д. : Вид-во ДУ, 2000. – С. 13–21.
4. *Біленький, Є.* Матеріали бібліотеки Шадоурів у фондах НБУВ як джерела з біографістики та бібліографії [Текст] / Є. Біленький // Наук. праці НБУВ. – К., 2001. – Вип. 7. – С. 440–452.
5. *Блок, М.* Апология истории или ремесло историка [Текст] / М. Блок ; перевод Е. М. Лысенко. – М. : Наука, 1973. – 230 с.
6. *Богдашина, О. М.* Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії [Текст] : навч.-метод. посібник / О. М. Богданина. – 3-е вид., доп. та переробл. – Х. : Сага, 2008. – 214 с.
7. *Брайчевська, О. А.* Давньоруські літописи як складова частина джерельної бази УБС [Текст] / О. А. Брайчевська // Укр. біографічний словник: історія і проблематика створення : матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 8–9 жовтня 1996). – Л., 1997. – С. 17–18.
8. *Бугаєва, О. В.* «Український музичний архів» як біографічне джерело [Текст] / О. В. Бугаєва // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. 3. – С. 318–323.
9. *Варшавчик, М.* Джерелознавство історичне [Текст] / М. Варшавчик // Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. – К. : Вища шк., 2002. – С. 103–105.
10. *Войцехівська, І.* Некрополістика [Текст] / І. Войцехівська, М. Дмитрієнко // Спеціальні історичні дисципліни : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. – К. : Либідь, 2008. – С. 384–390.
11. *Гайдабура, В. М.* Преса України періоду німецько-фашистської окупації як джерело біографічних досліджень з історії театру (1941–1944) [Текст] / В. М. Гайдабура // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація : наук. праці НБУВ / відп. ред. О. С. Онищенко. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 435–439.
12. *Генералюк, А. С.* Вплив культурної аури садиб українського дворянства на індивідуальну картину світу Шевченка [Текст] / А. С. Генералюк // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2011. – Вип. 8.
13. *Гончаренко, М. І.* Автобіографія як біографічне джерело [Текст] / М. І. Гончаренко // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 1999. – Вип. 2. – С. 221–227.
14. *Граніна, О.* Архівно-слідчі справи репресованих як історико-біографічне джерело [Текст] / О. Граніна // Укр. біографічний словник: історія і проблематика створення : матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 8–9 жовтня 1996). – Л., 1997. – С. 38–40.
15. *Денисенко, В.* Часопис «Киевские епархиальные ведомости» як джерело української біографістики [Текст] / В. Денисенко // Наук. праці НБУВ. – К., 2004. – Вип. 13. – С. 46–61.
16. *Елпатьевский, А. В.* О документальных источниках современных историко-биографических и генеалогических исследований [Текст]

- / А. В. Елпатъевский // Археографический ежегодник за 1971 год. – М. : Наука, 1972. – С. 72–88.
17. *Зашкільняк, Л.* Сучасна світова історіографія [Текст] : посібник для студ. істор. спеціальн. ун-тів / Л. Зашкільняк. – Л., 2007. – 312 с.
  18. Історичне джерелознавство [Текст] / Я. С. Калакура (керівник авт. кол.), І. Н. Войцеховська, Б. І. Корольов та ін. : підручник для студ. істор. спеціальн. вищ. навч. закладів. – К. : Либідь, 2002. – 483 с.
  19. *Кагамлик, С.* Матеріали до біографій українських церковних і культурних діячів у документах фонду Києво-Печерської лаври [Текст] / С. Кагамлик // Укр. біографічний словник: історія і проблематика створення : матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 8–9 жовтня 1996). – Л., 1997. – С. 56–57.
  20. Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [Текст] : матеріали до бібліографії (сер. XIX–XX ст.) / авт.-укл. Т. В. Куриленко, Н. І. Мельник, О. М. Яценко. – К., 2004. – 365 с. – (Джерела укр. біографістики ; вип. 1).
  21. Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [Текст] : матеріали до бібліографії (2001–2003) / авт.-укл. Н. І. Мельник-Любовець, О. М. Яценко. – К., 2006. – 204 с. – (Джерела укр. біографістики ; вип. 2).
  22. *Коллингвуд, Р.* Идея истории. Автобиография [Текст] / Р. Коллингвуд. – М., 1980. – 485 с.
  23. *Колобов, О.* Документи особового походження як основний елемент джерельної бази для складання біографічного словника [Текст] / О. О. Колобов // Укр. біографічний словник: історія і проблематика створення : матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 8–9 жовтня 1996). – Л., 1997. – С. 59–62.
  24. *Колобов, О. О.* Значення фондів особового походження для історико-біографічних досліджень [Текст] / О. О. Колобов // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 1999. – Вип. 2. – С. 201–212.
  25. *Куриленко, Т. В.* Комп'ютерна база даних «Джерела національної біографістики» і перспективи її використання для інформаційно-бібліографічного забезпечення біографічних досліджень [Текст] / Т. В. Куриленко, Н. І. Любовець, О. М. Яценко // Наук. праці НБУВ. – К. : НБУВ, 2002. – Вип. 8. – С. 404–410.
  26. *Луговський, О.* Документи з особового складу ВНЗ України як джерело для вивчення наукової діяльності [Текст] / О. Луговський // Наук. праці НБУВ. – К., 2005. – Вип. 14. – С. 820–835.
  27. *Любовець, Н. І.* Видання біографічної некрополістики – джерело для написання біографічних статей про діячів історії, науки та культури України 90-х років XX – початку XXI ст. [Текст] / Н. І. Любовець // Наук. праці НБУВ. – К., 2005. – Вип. 14. – С. 779–792.
  28. *Любовець, Н. І.* Мемуари (спогади) як джерело біографічних досліджень [Текст] / Н. І. Любовець // Наук. праці НБУВ. – К., 2009. – Вип. 24. – С. 277–292.
  29. *Ляхотський, В.* Епістолярія як джерело біографічних досліджень життя та діяльності діячів української культури, науки, політики

- [Текст] / В. Ляхотський // Укр. біографічний словник: історія і проблематика створення : матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 8–9 жовтня 1996) . – Л., 1997. – С. 79–81.
30. *Ляшко, С. М.* Керівничий постійної комісії для складання біографічного словника діячів України М. М. Могілянський: досвід просопографічного дослідження [Текст] / С. М. Ляшко // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 6. – С. 136–176.
  31. *Макарчик, С.* Писемні джерела з історії України [Текст] : курс лекцій / С. Макарчик. – Л. : Світ, 1999. – С. 10.
  32. Мемуари та щоденники [Текст] / упоряд. А. Бойко, В. Мільчев, А. Андреев та ін. – Запоріжжя : Тандем-У, 2006. – Т. 9 : Джерела з історії Південної України. – 632 с.
  33. *Москалець, О. В.* Біобібліографічні джерела для вивчення біографій українських музикантів [Текст] / О. В. Москалець // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2008. – Вип. 4. – С. 252–260.
  34. *Нестеренко, В.* Матеріали Кам'янець-Подільської філії Державного архіву Хмельницької області – важливе джерело для вивчення біографій історичних персоналій України 20–30-х років 20 ст. [Текст] / В. Г. Нестеренко // Укр. біографічний словник : історія і проблематика створення : матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 8–9 жовтня 1996). – Л., 1997. – С. 84–86.
  35. *Петровская, И. Ф.* Труды по генеалогии как источник биографических сведений о русских писателях XIX – начала XX века и их окружении [Текст] / И. Ф. Петровская // Рус. литература. – Ленинград : Наука, 1982. – № 2. – С. 204–212.
  36. *Петровская, И. Ф.* Некрологи в русской печати XIX – начала XX века [Текст] / И. Ф. Петровская // Там же. – № 3. – С. 222–227.
  37. *Петровская, И. Ф.* Еще раз об источниках биографических сведений о русских писателях и их окружении [Текст] / И. Ф. Петровская // Там же. – 1984. – № 2. – С. 192–202.
  38. *Петровская, И. Ф.* Биографика: Введение в науку и обозрение биографических сведений о деятелях России 1801–1917 годов [Текст] / И. Ф. Петровская. – СПб. : Logos, 2003. – 490 с.
  39. *Попик, В. І.* Біографістика [Текст] // Спеціальні історичні дисципліни : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. – К. : Либідь, 2008. – С. 94–103.
  40. *Преловська, І.* Методика дослідження біографій діячів УАПЦ 1920–1930-х років у контексті едиційної археографії [Текст] / І. Преловська // Наук. праці НБУВ. – К.: 2006. – С. 521–530.
  41. *Редакційна інструкція Українського біографічного словника* // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К : БМТ, 1996. – С. 52.
  42. *Репина, Л. П.* История исторического знания [Текст] : пособие для вузов / Л. П. Репина, В. В. Зверева, М. Ю. Парамонова. – 2-е изд. – М. : Дрофа, 2006. – 288 с.
  43. *Рікер, П.* Інтелектуальна автобіографія. Любов і справедливість [Текст] / П. Рікер. – К. : Дух і літера, 2002. – 114 с.
  44. *Русяева, А. С.* Исторические личности эллино-скифской эпохи (культурно-политические контакты и взаимовлияния) [Текст] /

- А. С. Русяева, А. Б. Супруненко. – К. ; Комсомольск : Археология, 2003. – 320 с.
45. Солонська, Н. Г. Українська книгознавча преса як джерело для створення Українського біографічного словника («Бібліологічні вісті», 1913–1930) [Текст] / Н. Г. Солонська // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація : наук. праці НБУВ / відп. ред. О. С. Онищенко. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 425–430.
  46. Спадщина А. С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності: 1991–2008 (до 120-річчя від дня народження) : біобібліогр. покажчик. – К., 2008. – 182 с.
  47. Старовойтенко, І. Листи Євгена Чикаленка як джерело дослідження його видавничої діяльності [Текст] / І. Старовойтенко // Наук. праці НБУВ. – К., 2005. – Вип. 14. – С. 859–870.
  48. Старовойтенко, І. Листування Євгена Чикаленка як джерело дослідження біографій громадсько-культурних діячів кінця ХІХ – початку ХХ ст. [Текст] / І. Старовойтенко // Наук. праці НБУВ. – К., 2006. – Вип. 16. – С. 558–581.
  49. Стрельський, Г. В. Мемуари як джерело біографічних досліджень про сучасників визвольних змагань в Україні (1917–1920) [Текст] / Г. В. Стрельський // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація : наук. праці НБУВ / відп. ред. О. С. Онищенко. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 451–460.
  50. Томазов, В. Генеалогія історична [Текст] / В. В. Томазов // Спеціальні історичні дисципліни : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. – К. : Либідь, 2008. – С. 123–131.
  51. Усна історія Степової України [Текст] / гол. ред. А. В. Бойко. – Запоріжжя : АА Тандем, 2010. – Т. 8. – 362 с.
  52. Устиновський, Д. В. Літературна біобібліографія як джерело збереження і передачі персонологічної інформації [Текст] / Д. В. Устиновський // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. 3. – С. 287–301.
  53. Филимошкина, Н. В. Мемуары и дневники как источник по проблеме «Историки и история» (по материалам текстов Н. И. Кареева, Ю. В. Готье, С. Б. Веселовского) [Текст] / Н. В. Филимошкина // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України : розвідки з теорії та методології досліджень : міжвуз. зб. наук. праць. – Д. : Вид-во Дніпроп. нац. ун-ту, 2008. – С. 183–191.
  54. Шаховський, Д. М. Приемы изучения источников по русской генеалогии в новейшей исследовательской практике [Текст] / Д. М. Шаховской // Археограф. ежегодник за 1988 год. – М. : Наука, 1989. – С. 93–103.
  55. Цибенко, І. Епістолярій М. С. Грушевського як джерело дослідження біографії вченого [Текст] / І. Цибенко // Наук. праці НБУВ. – К., 2006. – Вип. 16. – С. 515–521.
  56. Цинковська, І. І. Проблеми іконографічного забезпечення української біографістики [Текст] / І. І. Цинковська, Г. М. Юхимець // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація : наук. праці НБУВ. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 403–408.

57. Ціборовська-Римарович, І. Стародруки як джерело біографічних досліджень [Текст] / І. Ціборовська-Римарович // Наук. праці НБУВ. – К., 2004. – Вип. 13. – С. 34–46.
58. Чишко, В. С. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України [Текст] / В. С. Чишко. – К. : БМТ, 1996. – 239 с.
59. Швайба, Н. Усна історія як історіографічний дискурс [Текст] / Н. Швайба // Усна історія : теорія та практика / упоряд. А. Бойко, С. Білівненко, Ю. Головка та ін. – Запоріжжя : ТанDEM-У, 2008. – С. 3–8.
60. Щедрина, Т. Г. «Я пишу как эхо другого ...». Очерки интеллектуальной биографии Густава Шпета [Текст] / Т. Г. Щедрина. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 416 с.
61. Щоденник мешканця села Вознесенка Трохима Кармазя (1906–1918) [Текст] / упоряд. Ю. Каптюх, В. Стойчев, В. Кармазина. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 1 : Вознесенські старожитності. – 158 с.
62. Яценко, О. М. Особові справи архіву УВУ (Мюнхен) як джерело для наповнення біографічною інформацією «Українського біографічного архіву» [Текст] / О. М. Яценко // Наук. праці НБУВ. – К., 2005. – Вип. 14. – С. 744–779.

Ляшко С. М. Джерельна база біографічних досліджень: загальне і особливе.

Ключові слова: джерело, джерелознавство, біографія, біографічні дослідження, біографістика.

Проаналізовано історичні джерела за їх пізнавальними можливостями задля використання в сучасних історико-біографічних дослідженнях. Запропоновано підходи до виокремлення загального та особливого щодо використання джерел у біографічних дослідженнях, а на цій основі — умовну систематизацію джерел за характером, змістом, видом і цільовим призначенням. Відзначено складність проблеми, зміст якої полягає у тому, що джерелами для біографістики виступає вся сукупність історичних джерел. Okремо наголошено роль і значення джерел особового походження та джерел, що містять аналітичну інформацію. Зосереджено увагу на формуванні мети та завданні дослідження, що є ключовими у визначенні відповідного кола історичних джерел. У проблемній площині історичного джерелознавства (джерелознавство окремих проблем науки або її напрямів) поставлено питання щодо джерелознавства біографістики.

Liashko S. M. Source base of biographical researches: general and special.

Key words: source, source study, biography, biographic researches, biographical study.

Historical sources are analyzed by their cognitions for usage in modern historical and biographic researches. Approaches to separation of general and special features are introduced as to usage of sources in biographical researches and based on this systematization of the sources by character, contents,

types and goals of the research was suggested. Special attention is drawn to complexity of the problem, which lies in the fact that historical sources in total are sources for biographical study. Role and meaning of sources of special origin and sources containing analytical information is especially underlined. Special attention is paid to formation of goal and task of the research, which are of primary importance in determination of proper range of historical sources. In the range of the source study problems (source study of definite scientific problems or its braches) question is put as to source study of biographical study.

Ляшко С. Н. База источников биографических исследований: общее и особенное.

Ключевые слова: источник, источниковедение, биография, биографические исследования, биографистика.

С целью использования исторических источников в современных историко-биографических исследованиях были проанализированы их познавательные возможности. Для использования источников в биографических исследованиях были предложены подходы для выделения общего и особенного, и на этой основе — условная систематизация источников по характеру, смыслу, виду и целевому назначению. Отмечена сложность проблемы, смысл которой заключается в том, что источниками для биографических исследований является вся совокупность исторических источников. Обращено внимание на источники личного происхождения, а также на те виды источников, в которых заключена аналитическая информация. Акцентируется внимание на определении цели и задач исследования, которые являются ключевыми в определении круга источников. В проблемной плоскости исторического источниковедения (источниковедение отдельных проблем науки или ее направлений) поставлен вопрос об источниковедении биографистики.